

Intonasjon i tidlig S2-norsk

Teodor Ekblad Aagaard

Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne studien undersøker to aspekter ved intonasjonen hos elleve nybegynnerstudenter i norsk (østnorsk). Det ene aspektet er melodien i aksentfrasen, og spesielt om talerne har tilegnet seg leksikalske toneaksenter (tonem/tonelag). Det andre er interaksjonen mellom leksikalsk toneaksent og intonasjon på setningsnivå, her illustrert med setninger med snevert fokus. Jeg finner at de tre informantene som har snakket norsk lengst (4, 11 og 15 måneder), skiller mellom aksent (tonem/tonelag) 1 og 2 med nærmest førstespråkslik presisjon, og at de resterende åtte (som alle har snakket norsk i 3 måneder) nesten konsekvent bruker én aksentmelodi som normalt likner på aksent 1 i østnorsk. Jeg argumenterer for at tilegnelse av de østnorske toneaksentene trolig har funnet sted hos flere av informantene, også de som kun anvender én aksentmelodi. I kontekstene med snevert fokus skiller derimot ingen av informantene mellom aksentene, og ingen anvender fokuseringsstrategier som likner på dem man finner hos førstespråkstalere. Til slutt diskuterer jeg hvilke implikasjoner disse funnene kan ha for undervisningspraksis. Jeg foreslår at det er grunn til å være mer optimistisk til eksplisitt undervisning i leksikalske toneaksenter enn det som har vært tradisjon, og at framstillingen i klasserommet bør omfatte flere setningstyper for å vise hvordan toneaksentene legger grunnlaget for det meste av norsk intonasjon.

Nøkkelord: *intonasjon, tonem, tonelag, andrespråkslæring*

Innledning

Det blir ofte påpekt hvor viktig prosodiske faktorer, og spesielt intonasjon, er i beherskelsen av et andrespråk. Selv andrespråkstalere med mange års erfaring med språket utviser ofte en intonasjon som avviker fra førstespråksnormen (Mennen, 2015, s. 171), og persepsjonsstudier har vist at prosodiske avvik i større grad enn segmentale gjør at førstespråkstalere oppfatter tale som aksentpreget (Rasier & Hiligsmann, 2007, s. 43). I de relativt få studiene som er utført om norsk andrespråksintonasjon, er det lagt vekt på tonebevegelser i aksentfrasen, og spesielt distinksjonen mellom de leksikalsk bestemte toneaksentene som ofte kalles *tonem* eller *tonelag*. Ser man på lærebøker i norsk for innlærere eller norske lærebøker i andrespråksfonologi, vies imidlertid akkurat denne delen av norsk prosodi mindre oppmerksomhet.¹ Et illustrerende eksempel er Knudsen og Husbys (2020) relativt nye lærebok rettet mot språklærere. Her vier forfatterne mye oppmerksomhet til trykk, spesielt på setningsnivå, og de gir noen forslag til hvordan trykkøvelser kan implementeres i språkundervisningen. Leksikalske toneaksenter blir presentert som en del av redegjørelsen for prosodiske forhold i norsk, men hva angår klasseromspraksis, blir tone kun behandlet som en av måtene trykkstavelser markeres fonetisk på, og ikke som et distinkt trekk som bør undervises i seg selv. En forklaring på fraværet av fokus på leksikalske toneaksenter i andrespråksundervisningen som er blitt nevnt i litteraturen, for eksempel i Harnæs (2008), er at systemet er så komplisert at det ikke egner seg for undervisning. Dette kommer jeg så vidt tilbake til i slutten av artikkelen.

Denne artikkelen presenterer en undersøkelse av intonasjonen hos elleve studenter som ved tidspunktet for undersøkelsen hadde gått på et norskkurs på begynnernivå ved Universitetet i Oslo i tre måneder. Formålet med studien er å undersøke hvilke trekk ved østnorsk intonasjon deltakerne har tilegnet seg på et såpass tidlig stadium i innlæringsprosessen, samt å diskutere hvilke implikasjoner dette kan ha for undervisningsdesign. På samme måte som tidligere studier av norsk andrespråksintonasjon vil jeg i første rekke undersøke melodien i aksentfrasen, og spesielt om deltakerne utviser tegn på tilegnelse av leksikalske toneaksenter. Men jeg vil også undersøke i hvilken grad de har tilegnet

¹ Et gammelt og hederlig unntak er Strandskogen (1979).

seg tonale mønstre i østnorsk som ikke er knyttet til spesifikke ord, men som har en funksjon på setningsnivå. For å gjøre det undersøker jeg hvilke tonale strategier deltakerne anvender for å signalisere kontrastivt snevert fokus.

Strukturen i denne artikkelen er som følger: Først gjør jeg rede for grunnleggende trekk ved østnorsk intonasjon. Deretter presenterer jeg eksisterende studier av norsk andrespråksintonasjon. Så presenterer jeg den inneværende studien og resultatene av denne. Til slutt diskuterer jeg hvilke intonasjonstrekk som ser ut til å ha blitt tilegnet av deltakerne, samt mulige implikasjoner for undervisningsdesign.

Aksentfrasen, toneaksenter og grensetoner

I norsk, som i mange andre språk, er trykksterke stavelser assosiert med spesifikke tonebevegelser, altså endringer i grunnfrekvensen (f_0). I den engelskspråklige litteraturen er slike bevegelser kjent som *pitch accents*. I den norske litteraturen om norsk er tonebevegelser assosiert med trykkstavelser oftest omtalt som *tonem* eller *tonelag*. Den språkspesifikke begrepsbruken reflekterer det faktum at fenomenet i norsk skiller seg fra det begrepet *pitch accents* vanligvis omfatter, på (minst) to måter: For det første har tonebevegelsen i de aller fleste dialekter betydningsskillende funksjon.² Den trykksterke stavelsen kan være assosiert med én av to leksikalsk bestemte tonebevegelser, kjent som *tonem/tonelag 1* og *tonem/tonelag 2*. For det andre interagerer de leksikalske toneaksentene med ikke-betydningsskillende intonasjon på yringsnivå på en annen måte enn i de fleste språk som sies å ha *pitch accents* (se Kristoffersen, 2000, s. 234 og framstillingen av fokusaksent under). Til tross for disse forskjellene skal jeg her bruke begreper som i større grad viser at vi snakker om fenomener som har ekvivalenter i andre språk, og kalle tonebevegelserne *toneaksenter* (jf. Kristoffersens engelske *tonal accent* (2000, s. 234)). De to leksikalske toneaksentene vi finner i norsk, skal jeg som Steien (2014) kalle *aksent 1* og *aksent 2*.

² Den betydningsskillende funksjonen mangler i et område rundt Bergen (men ikke i selve Bergen), i brønnøymålet og i flere dialekter i Troms og Finnmark (Kristoffersen, 2000, s. 234).

Toneaksentens tumleplass, for å bruke Hognestads (2017) formulering, er *aksentfrasen* (AP), som vanligvis omfatter alle stavelser fra og med en trykksterk stavelse assosiert med en toneaksent fram til, men ikke inkludert, neste trykksterke stavelse assosiert med en toneaksent.³ Setning 1 og 2 illustrerer hvordan en ytring kan deles inn i AP-er på ulike måter. Setning 1, der *Peter* forstås som objekt til verbet *spise*, leses helst med to toneaksenter. Det infinitte verbet introduserer den første, og *Peter* introduserer den andre. Setning 2, som forstås som en oppfordring til Peter om å spise, leses derimot helst bare med den toneaksenten som verbet introduserer.

1) La oss spise Peter.

2) La oss spise, Peter!

De ulike inndelingene i AP-er i setning 1 og 2 over kan vi illustrere som i 3 og 4 under, der den trykksterke stavelsen som introduserer AP-en, er markert med fete typer.

3) La oss (**spise**)_{AP} (**Peter**)_{AP} *Peter er objektet*

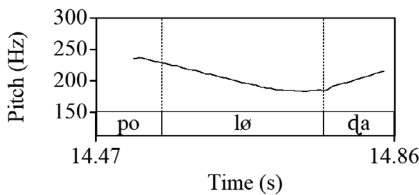
4) La oss (**spise Peter**)_{AP} *Peter er mottakeren*

Jeg har brukt den noe plundrete formuleringen «trykksterk stavelse assosiert med en toneaksent» for de stavelsene som i eksempel 3 og 4 er markert med fete typer. I litteraturen blir slike stavelser helst omtalt som stavelser med *primærtrykk* (*hovedtrykk*), i motsetning til trykksterke stavelser som ikke er assosiert med en toneaksent, som har *sekundærtrykk* (*bitrykk*) (for eksempel *Pe-* i setning 2). Motivasjonen for å anta en type trykk for stavelser som ikke er assosiert med en toneaksent, er at også disse har muligheten for distinktiv vokallengde: Prøv å bytte ut *Peter* med *Petter* i setning 2. (Se Kristoffersen, 2000, s. 117–120, 141, 282; Endresen, 2000, s. 296–297; men også Johnsen (2019) for argumenter *mot* eksistensen av sekundærtrykk i norsk.) Distinksjonen mellom stavelser med sekundærtrykk og trykksvake stavelser er ikke av interesse for oss her, og jeg vil bruke begrepet *trykksterk stavelse* eller

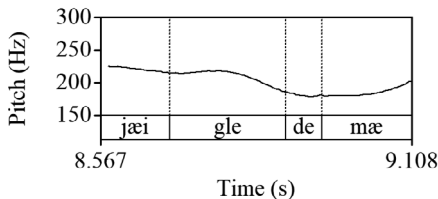
³ Det kan forekomme trykksvake stavelser mellom to trykksterke som ikke inngår i noen AP. Se Kristoffersen (2000, s. 284ff) og eksempel 12 under.

trykkstavelse kun om stavelser som introduserer en toneaksent og dermed en AP.

Selv om de fleste norske dialekter har et system med to leksikalsk bestemte toneaksenter, varierer realiseringen av dem mellom dialektene (se f.eks. Skarbø, 2002 for eksempler og opptak fra ulike dialekter). I standard østnorsk kjennetegnes AP-er med aksent 1 ved at tonen når et bunnpunkt i løpet av den trykksterke stavelsen og stiger i slutten av AP-en. Aksent 2 kjennetegnes ved at tonen stiger til en topp i løpet av den trykksterke stavelsen, faller til et bunnpunkt i stavelsen etter og stiger i slutten av AP-en. Figur 1 viser f_0 -kurven i et utdrag fra setninga «*På lørdag skal vi til Bergen*», som lest inn av en førstespråkstaler i denne undersøkelsen. Her utgjør aksent 1-ordet *lørdag* en AP. Figur 2 viser kurven i et utdrag fra setninga «*Jeg gleder meg til i morgen*», som lest inn av samme taler. *Gleder* er et aksent 2-ord, og «*gleder meg*» utgjør en AP.

Figur 1: Detalj fra intonasjon hos førstespråkstaler: «*på (lørdag)AP*»

Figur 2: Detalj fra intonasjon hos førstespråkstaler: «*jeg (gleder meg)AP*»

I Kristoffersens (2000, s. 233–253) analyse av toneaksentene i standard østnorsk, som jeg antar her, analyseres melodien over hele AP-en med aksent 1 som fonologisk LH (der L står for «lav tone» og H for «høy

tone») og melodien over AP-en med aksent 2 som HLH. I begge aksenter er den siste H-en en grensetone (engelsk *boundary tone*) assosiert med den siste stavelsen i AP-en. I aksent 1-AP-er er L-en assosiert med den første stavelsen, altså den trykksterke. I aksent 2-AP-er er den første H-en assosiert med den første stavelsen og L-en med stavelsen etter.⁴ Assosieringen av toner med stavelser i AP-er med de to toneaksentene kan vi illustrere som i 5 og 6 under, hvor jeg noterer grensetonen H%.^{5,6}

5) L H%
 på (lør dag)_{AP}

6) H L H%
 jeg (gle der meg)_{AP}

Fokuseringsstrategier

Vi har sett at intonasjonen i en ytring er avhengig av hvilke stavelser som er trykksterke (altså hvor AP-ene og aksentmelodien starter og slutter), og hvilke ord som inneholder disse stavelsene (altså hvilken av de to aksentene AP-ene assosieres med). I det følgende skal vi se hvordan tone anvendes for å signalisere *fokus*, nemlig fremheving av visse deler av en ytring. Sammenlikne setning 7 og 8 under, tilpasset fra Hognestad (2017, s. 68), der de intendert fremhevede ordene er skrevet med store bokstaver. Setning 7 leses helst med en intonasjon som er kompatibel med (minst) to ulike tolkninger: I den ene forstås *kaffe* som en kontrast til noe annet, og setningen kunne vært et svar på spørsmålet «Kjøpte de *te*?». I den andre formidler hele setningen ny informasjon, og den kunne vært et svar på spørsmålet «Hva gjorde de?». Den første tolkningen in-

⁴ Om det bare er to stavelser i en aksent 2-AP, er den siste stavelsen assosiert med både L og H%. Eksempel 9 under illustrerer et slikt tilfelle.

⁵ Jeg bruker notasjonene for grensetoner som i Kristoffersen (2000), som er noe ulik notasjonene i andre framstillinger innenfor autosegmental-metrisk fonologi, for eksempel Ladd (2008) og Jun og Fletcher (2014).

⁶ Ytringsinitiale trykklette stavelser, som *på* og *jeg* i setning 5 og 6, inngår ikke i noen AP (Kristoffersen, 2000, s. 284)

nebærer i Hognestads terminologi *snevert fokus* (eng. *narrow focus*), og den andre *vidt fokus* (eng. *broad focus*).

7) De kjøpte en KAFFE

8) De KJØPTE en kaffe

Setning 8 leses derimot helst med en intonasjon som kun er kompatibel med snevert fokus, altså en tolkning der *kjøpte* forstås som en kontrast til noe annet. Setningen kunne vært et svar på spørsmålet «*Stjal de en kaffe?*», men ikke på spørsmålet «*Hva gjorde de?*».⁷

I østnorsk finnes det ulike tonale strategier for å formidle snevert fokus som i setning 8 over. Disse vil jeg i det følgende kalle *fokuseringsstrategier*. Den mest omtalte (f.eks. i Fretheim & Nilsen, 1991 og Kristoffersen, 2000, s. 278ff) innebærer at grensetonen H% i slutten av den AP-en som trykkstavelsen i det fremhevede ordet introduserer, realiseres som en ekstra høy tone Hfoc%. Eventuelle AP-er etter denne realiseres vanligvis uten en final H%. Et eksempel på denne strategien fra den innværende undersøkelsen ser vi når vi sammenlikner f0-kurvene i figur 3 under. Til venstre er et utdrag fra f0-kurven til setninga «*I dag har jeg mye å gjøre*», som ble presentert for informanten uten kontekst for å fremme en lesning med vidt fokus. Til høyre er et utdrag fra kurven til setninga «*Jo, jeg har mye å gjøre!*», som ble presentert for informanten som svar på spørsmålet «*Har du ingenting å gjøre?*» og med aksent 2-ordet *mye* i kursiv for å sannsynliggjøre en lesning med snevert fokus. Assosieringen av toner med stavelser i de to utdragene kan vi formalisere som i 9 og 10 under:⁸

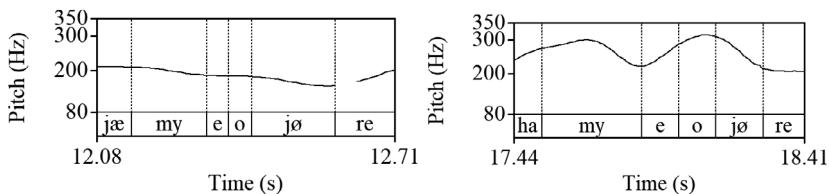
9) H L H% H LH%

(my e å)_{AP} (gjø re)_{AP} (figur 3, til venstre)

⁷ Hognestads (2017, s. 68) argument er lengre og omfatter grader av snevert/vidt fokus.

⁸ Her ser jeg bort fra størrelsen IP (intonasjonsfrase), som i Fretheim og Nilsen (1991) og i andre fremstillinger er konstituentnivået over AP, som inneholder nøyaktig én Hfoc%.

- 10) H L Hfoc% H L
 (my e å)_{AP} (gjø re)_{AP} (figur 3, til høyre)

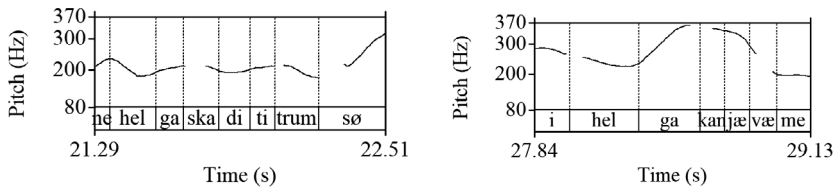

Figur 3: Intonasjon hos førstespråkstaler: «I dag har jeg mye å gjøre» og «Jo, jeg har mye å gjøre!»

Figur 4 under, og formaliseringen av assosiasjonen av toner med stavelser i denne i 11 og 12, viser et liknende eksempel med aksent 1-ordet *helga*. Vi ser at den tonale kontrasten i trykkstavelsen (og stavelsen etter) mellom aksent 1 (*helga*) og aksent 2 (*mye*) bevares (eller til og med forsterkes) i variantene med snevert fokus. I begge tilfeller signaliseres fokus med en høy tone i slutten av AP-en som det fremhevede ordet introduserer.⁹

- 11) L H% L H% H LH%
 (hel ga)_{AP} (skal de til)_{AP} (Trom sø)_{AP} (figur 4, til venstre)
- 12) L Hfoc% H L
 (hel ga)_{AP} kan jeg (væ med)_{AP} (figur 4, til høyre)

⁹ I 12 er det to stavelser (*kan jeg*) som ikke inngår i noen AP. I Kristoffersens (2000, s. 284–286) analyse inngår disse i IP-en som inneholder den første AP-en. Se også fotnote 8.

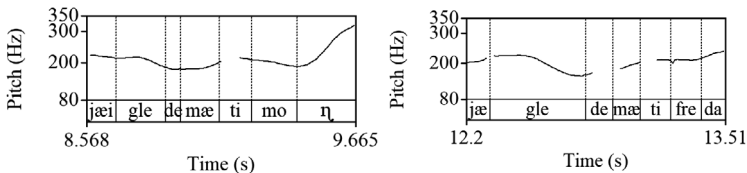

Figur 4: Intonasjon hos førstespråkstaler: «Denne helga skal de til Tromsø» og «Nei, men i helga kan jeg være med!»

En annen fokuseringsstrategi, som ifølge Jun og Fletcher (2014, s. 501) er tverrspråklig vanlig, er å deaksentuere hele resten av ytringen, slik at alt språklig materiale etter det fremhevede ordet inngår i den AP-en som (trykkstavelsen i) ordet innleder. Et eksempel på denne strategien fra denne undersøkelsen ser vi i figur 5 under. På samme måte som i eksemplene over ble setningen til venstre («Jeg gleder meg til i morgen») presentert for informanten for å sannsynliggjøre vidt fokus, mens den til høyre («Nei, jeg gleder meg til fredag!») skulle sannsynliggjøre snevert fokus på ordet *gleder*. Vi ser at det til venstre er realisert to AP-er med aksent 2 og melodien HLH%. Til høyre er det imidlertid kun realisert én AP, som strekker seg fra trykkstavelsen i det fremhevede ordet til slutten av setningen. Vi kan formalisere det som i 13 og 14 under:

13) H L H% H LH%
(gle der meg ti)_{AP} (mor gen)_{AP}

14) H L H%
(gle der meg til fre dag)_{AP}

Figur 5: Intonasjon hos førstespråkstaler: «Jeg gleder meg til i morgen» og «Nei, jeg gleder meg til fredag!»

Som Kristoffersen (2000, s. 277–278) påpeker, skiller fokuseringsstrategiene i østnorsk seg grunnleggende fra dem man ofte finner i språk som sies å ha *pitch accents*. I engelsk finnes det for eksempel flere ulike tonebevegelser som kan assosieres med trykksterke stavelser for å signalisere ulike pragmatiske nyanser, deriblant snevert fokus (se Ladd, 2008, s. 88–100 for en oversikt over aksenttoner i engelsk). Siden toneaksentene i norsk er leksikalsk bestemte og forskjellen mellom de to primært ligger i trykkstavelsen, er det mye mer begrensede muligheter for å manipulere tonen i trykkstavelsen for slike pragmatiske formål. Distinksjonen mellom aksent 1 og aksent 2 overlever i alle (eller nesten alle, se Kristoffersen, 2000, s. 293 om *calling contour*) setningstyper, og pragmatiske nyanser formidles i stedet ved hjelp av endrede grensetoner (som i figur 3 og 4) eller organiseringen av AP-er (som i figur 5).

Tidligere studier av toneaksenter i S2-norsk

Så vidt jeg vet, finnes det ingen studier av fokuseringsstrategier i norsk S2-intonasjon. Det finnes imidlertid noen studier som har undersøkt melodien i AP-er i S2-norsk generelt, i første rekke for å se om talerne utviser tegn på tilegnelse av leksikalske toneaksenter.

Harnæs (2017) undersøkte toneaksenter hos en gruppe S2-talere av norsk med tysk som førstespråk. Disse gikk alle på et norskkurs som skulle tilsi at de behersket norsk på et nivå som tilsvarer B2 i CEFR-skalaen. AP-ene hun så på, var innledet av «typiske» aksent 1- og aksent 2-ord: bestemt form av enstavelsessubstantiv for aksent 1 (for eksempel *bilen*) og flertall av adjektiv for aksent 2 (for eksempel *dyre*). Hun fant noe variasjon i den tonale realiseringen av AP-ene og ikke noe konsekvent skille mellom leksikalske toneaksenter.

Hognestad (2017) gjennomførte en kvalitativ studie av intonasjonen til tre S2-talere. Hos alle fant han en ganske konsekvent tonal markering av AP-er: Hos to var melodien HL, og hos én LH. Hos den ene med gjennomgående HL, fant han melodien LHL med enkelte frekvente aksent 2-ord, nemlig *lærer*, *klarte* og *vanskelig*. Denne taleren hadde bodd flere år i et område sør i Norge der aksent 1 realiseres som HL og aksent 2 som LHL. Hognestad foreslår at denne taleren anvender aksent 1-melodien som standardstrategi for prosodisk markering av trykksterke stavelser, men at hun har tilegnet seg korrekt leksikalsk tone for enkeltord.

Så vidt jeg vet, er det kun én gruppe talere som i litteraturen er vist å ha tilegnet seg de leksikalske toneaksentene med vesentlig suksess. I flere artikler med noe ulikt fokus har Steien sammen med kolleger undersøkt toneaksenter i naturlig tale produsert av en gruppe S2-talere av norsk med enten lingala (et tonespråk i bantugruppa) eller swahili (også et bantuspråk, men ikke et tonespråk) som S1. Disse talerne hadde bodd i Norge i flere år og snakket språket godt. I tillegg hadde alle utstrakt flerspråklig erfaring: Alle snakket mellom fire og sju språk. Steien (2014) rapporterer om en sterk preferanse for melodien HLH i AP-er, altså noe som likner på aksent 2 i østnorsk. Steien og Hansen (2015) rapporterer at 80% av AP-ene hos disse talerne ble produsert med «riktig» aksent, på bakgrunn av visse fonetiske kriterier for å klassifisere melodiene som aksent 1 eller aksent 2. Også her rapporterer de om en preferanse for en aksent 2-aktig melodi. Steien og van Dommelen (2018) oppgir omtrent den samme suksessraten for toneaksenter i denne gruppa. I tillegg viser de at de ikke finner noen statistisk signifikant forskjell mellom antall «korrekt» realiserte AP-er hos S2-talerne og S1-talerne i den samme undersøkelsen. De viser imidlertid også at dette avhenger av valg av fonetiske kriterier: Med andre kriterier for å klassifisere melodien i en AP som aksent 1 oppnår S1-talerne signifikant bedre skår enn S2-talerne. Dessuten skyldes avvikene ofte ulike ting i de ulike gruppene. Hos S1-talerne skyldes «gal» aksent oftest variasjon i den fonetiske realiseringen: Enkelte toppunkt og bunnpunkt inntreffer så tidlig eller sent at AP-ene ikke møtte de fastsatte fonetiske kriteriene for toneaksentene. Hos S2-talerne skyldes avvikene oftest rett og slett bruk av feil fonologisk aksent. Men selv om det er noen forskjeller mellom S1-talerne og S2-talerne, virker det klart at informantene i disse undersøkelsene i vesentlig grad har tilegnet seg det norske toneaksentsystemet.

Fra de tidligere studiene av toneaksent hos S2-talere av norsk kan vi trekke to generaliseringer: For det første at en gitt taler ofte realiserer de fleste AP-er med samme toneaksent. Muligens sammenliknbare resultater er funnet for (ikke leksikalsk bestemte) toneaksenter i S2-engelsk: S2-talere bruker et mindre inventar av ulike aksenter enn S1-talere, og de overbruker én aksent (Mennen, Chen & Karlsson, 2010). For det andre er tilegnelse av leksikalsk toneaksent kun funnet hos én gruppe erfarne innlærere som også kan flere andre språk.

Metode

Talere

Informantene i denne studien ble rekruttert fra et norskkurs på begynnernivå ved Universitetet i Oslo, og datainnsamlingen fant sted etter omtrent tre måneder med undervisning. Totalt elleve S2-talere endte opp med å delta i undersøkelsen. Én av informantene hadde lært norsk i femten måneder, én i elleve måneder og én i fire måneder. De resterende åtte hadde kun lært norsk i tre måneder. I alt åtte ulike førstespråk var representert i utvalget. I tillegg deltok to førstespråkstalere av norsk. Tabell 1 viser informantenes førstespråk, hvor lenge de har lært norsk, hvilke andre S2 de oppgir å snakke, samt en kode som jeg kommer til å referere til dem ved i det følgende. Vi ser at dette er en ganske heterogen gruppe med hensyn til førstespråk og hvor lenge de har lært norsk.

Tabell 1: Oversikt over deltakere i undersøkelsen

Taler (kode)	Førstespråk	Lært norsk (måneder)	Andre S2 (i rekkefølge etter hvor godt de oppgir å snakke det)
ru.ty1	russisk, tysk	3	engelsk, spansk, fransk
ty1	tysk	15	engelsk, fransk, spansk
ty2	tysk	3	engelsk, fransk
ty3	tysk	3	engelsk, spansk
jap1	japansk	3	engelsk, dansk
indol	indonesisk	11	engelsk
nep1	nepali	4	engelsk, hindi
ned1	nederlandsk	3	engelsk, fransk, tysk
kor1	koreansk	3	engelsk, japansk
eng1	engelsk	3	fransk
eng2	engelsk	3	-

Datainnsamling

Informantene leste inn en liste med setninger i to runder. I første runde leste de inn setninger der aksent 1- og aksent 2-ord var plassert i posisjoner der jeg antok at det var sannsynlig at de ville bli aksentuert, men ikke som det siste aksentuerte ordet i setningen. På den måten ønsket jeg å undersøke melodien i AP-er uten påvirkning fra eventuelle tonebevegelser assosiert med slutten av ytringen. Selve ordene ble valgt ut for å legge til rette for at informantene kunne utvise eventuell tilegnelse av leksikalske toneaksenter: De er høyfrekvente, og de utgjør ingen unn-

tak til eventuelle generaliseringer deltakerne kan ha fanget opp om ak-sentenes distribusjon. I tillegg sørget jeg for at trykkstavelsen i alle ordene hadde to sonore moraer, enten ved at de hadde lang vokal eller kort vokal og en sonorant i koda, for å kunne måle tonebevegelsen over hele stavelsen. I tillegg til en urelatert filler-setning i slutten for å unngå eventuelle effekter av slutten av lista leste informantene følgende setninger i den rekkefølgen de står her (ordene jeg undersøkte, er streket under og markert for toneaksent her, men ikke i setningene som ble presentert for informantene):

Hun skal være ²hjemme hele uka.

Hun er ²lærer på universitetet.

Jeg ²gleder meg til i morgen.

I dag har jeg ²mye å gjøre.

På ¹lørdag skal vi til Bergen.

Hun synes at ¹engelsk er vanskelig.

Denne ¹helga skal de til Tromsø.

Vi skal på ¹byen på lørdag.

I andre runde av datainnsamlingen, som foregikk en uke etter den første, spilte informantene inn setninger som var designet for å fremme en lesing med fokusaksent på de samme ordene. Også denne gangen inkluderte jeg en potensiell AP etter ordene jeg undersøkte, for at fokuset skulle bli utvetydig *snevert*, jf. beskrivelsen over. Setningene ble presentert som svar på spørsmål. Ordene sto i kursiv, og informantene ble bedt om å legge vekt på de kursiverte ordene. I tillegg til en urelatert filler-setning i slutten leste informantene inn svaret i følgende setningspar:

Q: Skal du på byen på fredag?

A: Nei, jeg skal være *hjemme* på fredag!

Q: Er hun professor på universitetet?

A: Nei, hun er *lærer* på universitetet!

Q: Gruer du deg til fredag?

A: Nei, jeg *gleder* meg til fredag!

Q: Har du ingenting å gjøre?

A: Jo, jeg har *mye* å gjøre!

Q: Skal du til Bergen i dag?

A: Nei, men på *lørdag* skal jeg til Bergen!

Q: Skal du studere tysk i Oslo?

A: Nei, jeg skal studere *engelsk* i Oslo!

Q: Vil du være med på kino i dag?

A: Nei, men i *helga* kan jeg være med!

Q: Skal du være hjemme på fredag?

A: Nei, vi skal på *byen* på fredag.

Analyse

Opptakene analyserte jeg i Praat (Boersma & Weenink, 2022) for å generere f_0 -kurver, transkribere segmentene og markere stavelsesgrenser. For hver setning omfatter analysen alle stavelser fra og med den rett før testordet til og med den siste stavelsen før det som framstår som en ny toneaksent eller pause. I tillegg til den første stavelsen omfatter den med andre ord hele den AP-en jeg forventer at første stavelse i testordet introduserer. Selv om det å kalle denne sekvensen en *AP* innebærer noen umotiverte antakelser om S2-talernes intonasjonssystem, vil jeg i det følgende bruke betegnelsen for alle stavelser som ser og høres ut som de inngår i samme aksentmelodi som testordet. I opptakene av S2-talerne omfatter det i de fleste tilfellene kun testordet.

Intonasjonen i setningene til S2-talerne ble beskrevet og analysert på samme måte som jeg har gjort med intonasjonen hos S1-talere over, nemlig som sekvenser av L-er og H-er. Jeg antar tilstedeværelsen av en L eller H når f_0 -kurven når et toppunkt eller bunnpunkt, men også andre steder der f_0 -kurven beveger seg på en måte som ikke er forutsigbar på bakgrunn av andre topp- og bunnpunkt (se Jun & Fletcher, 2014, s. 514). Siden vi ikke har noe grunnlag for å fastslå akkurat hvordan disse tonene assosieres med stavelsene (eller moraene eller andre potensielle tonebærende enheter) i S2-intonasjonen, vil jeg ikke bruke notasjoner av typen *H%* eller *Hfoc%*. Notasjonene *H* og *L* må i det følgende forstås

som nøytrale med hensyn til akkurat hvilken del av talestrømmen de er assosiert med.¹⁰

Resultater

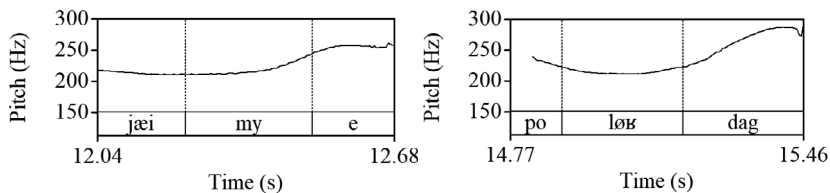
Her presenteres først resultatene fra første del av undersøkelsen, altså setningene som var designet for å fremme en lesning med vidt fokus. Deretter presenteres resultatene fra andre del av undersøkelsen, der setningene var designet for å fremme en lesning med snevert fokus.

Setninger med vidt fokus

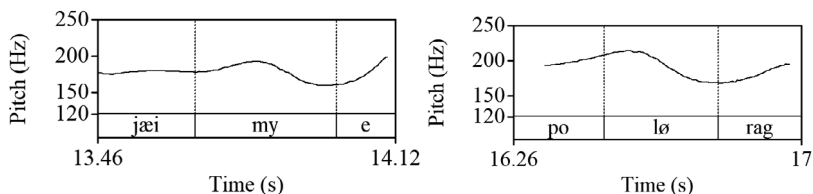
Av de elleve informantene hadde åtte samme melodi i alle eller nesten alle AP-er. Hos seks av disse innebar den dominerende melodien et bunnpunkt i første stavelse og en stigende tone i slutten av AP-en. Denne kan vi kalle LH. Figur 6 viser utdrag av f₀-kurven i setningene «*I dag har jeg mye å gjøre*» og «*På lørdag skal vi til Bergen*» som lest av informanten ned1. Vi ser at både aksent 2-ordet *mye* og aksent 1-ordet *lørdag* introduserer AP-er med en melodi som likner aksent 1 i østnorsk. Dette mønsteret finner vi hos talerne ty2, ty3, ru.ty1, ned1, kor1 og eng2 (se tabell 1 over for informantenes språkbakgrunn).

Hos to av informantene dominerte en melodi med et toppunkt i første stavelse, et bunnpunkt rundt overgangen til følgende stavelse og stigning i slutten av AP-en. Denne kan vi kalle HLH. Figur 7 viser utdrag av f₀-kurven i de samme setningene som lest av informanten eng1. Vi ser at både aksent 2- og aksent 1-ordet introduserer en AP med en melodi som likner aksent 2 i østnorsk. Dette mønsteret finner vi hos talerne eng1 og jap1.

¹⁰ For eksempel er toner i mange språk ikke assosiert med trykkstavelser i det hele tatt, men heller med hele AP-er (eller liknende størrelser) eller begynnelsen eller slutten av disse. Se Jun (2014) for en oversikt.

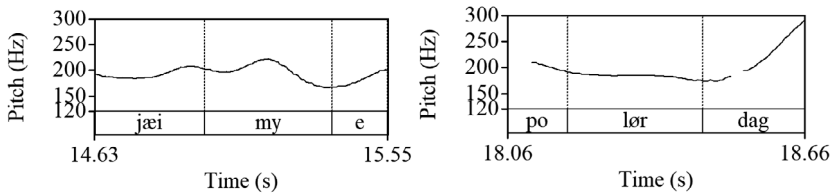

Figur 6: Utdrag fra intonasjon hos ned1: «I dag har jeg mye å gjøre» og «På lørdag skal vi til Bergen»

Figur 7: Utdrag fra intonasjon hos eng1: «I dag har jeg mye å gjøre» og «På lørdag skal vi til Bergen»

Tre av informantene, ty1, indo1 og nep1, vekslet mellom to toneaksenter med omtrent førstespråksliknende presisjon. Disse informantene hadde stort sett melodien LH i AP-er med aksent 1-ord og melodien HLH i AP-er med aksent 2-ord, i likhet med førstespråkstalerne i undersøkelsen (se figur 1 og 2 over). Alle tre hadde én feilintonert AP (av åtte), og for alle var det snakk om en med et aksent 1-ord som var assosiert med aksent 2-melodien HLH. For ty1 var det *byen*, for nep1 var det *lørdag*, og for indo1 var det *engelsk*. Disse talerne er studiens mest erfarne språkbrukere: Ty1 hadde lært norsk i femten måneder og indo1 i elleve da innsamlingen fant sted, hvilket er vesentlig lenger enn de andre informantene. Nep1 hadde imidlertid kun lært norsk i fire måneder, altså kun én måned lenger enn de andre informantene. Figur 8 viser utdrag fra f0-kurvene til setningene med aksent 2-ordet *mye* og aksent 1-ordet *lørdag*, som lest av informanten indo1.

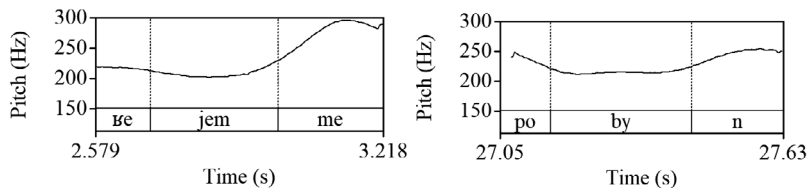

Figur 8: Utdrag fra intonasjon hos indol1: «I dag har jeg mye å gjøre» og «På lørdag skal vi til Bergen»

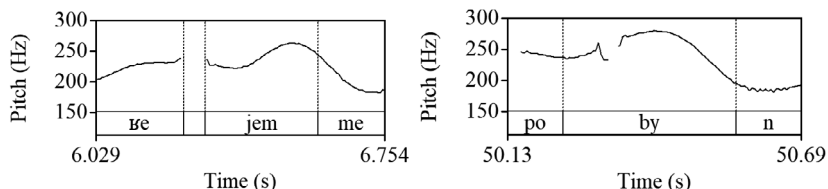
Setninger med snevert fokus: fokuseringsstrategier

Tre av informantene (jap1, ty2 og kor1) utviste ingen tydelig fokuseringsstrategi i form av toneaksenter, grensetoner eller organisering av setningene i AP-er. Det betyr imidlertid ikke nødvendigvis at de ikke har noen fokuseringsstrategier i sitt norsk. Det kan hende de markerer fokus på andre måter, for eksempel ved større intensitet eller lengde, som faller utenfor omfanget av denne undersøkelsen. Det kan også hende at leseoppgaven var såpass krevende at de ikke hadde kapasitet til å vie oppmerksomhet til pragmatiske detaljer, eller at de rett og slett ikke oppfattet den intenderte snevert fokus-konteksten.

De øvrige informantene som ikke utviste noe skille mellom aksent 1 og aksent 2 i kontekstene med vidt fokus, har en noe varierende fokusmarkering i setningene med snevert fokus, men det er en tydelig tendens til at de fremhevede ordene har en tonetopp i første stavelse og et bunnpunkt i slutten av AP-en. Melodien i AP-ene som inneholder de fremhevede ordene, kan beskrives som (L)HL. For alle disse informantene er denne melodien annerledes enn den de bruker i setningene med vidt fokus, men fokuseringsstrategien skiller seg grunnleggende fra den vi finner hos førstespråkstalere. Disse S2-talene markerer fokus ved å assosiere selve trykkstavelsen med en spesiell tone, (L)H, mens S1-talene gjør det ved å moderere grensetonen og AP-grensene. Figur 9 viser utdrag fra f_0 -kurvene til setningene med vidt fokus med ordene *hjemme* og *byen*, som lest av informanten ned1. Figur 10 viser utdrag fra f_0 -kurvene til de tilsvarende setningene med snevert fokus.

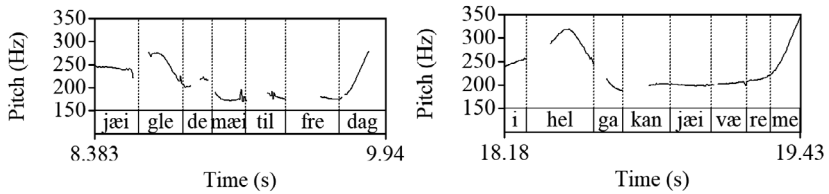

Figur 9: Utdrag fra intonasjon hos ned1: «Hun skal være hjemme hele uka» og «Vi skal på byen på lørdag»

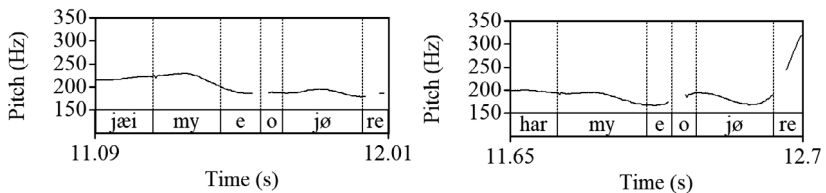
Figur 10: Utdrag fra intonasjon hos ned1: «Nei, jeg skal være hjemme på fredag!» og «Nei, vi skal på byen på fredag!»

Av de tre informantene som utviser et førstespråkliknende skille mellom toneaksentene i ikke-fokale AP-er, deltok kun de med lengst erfaring med norsk i denne delen av undersøkelsen, nemlig indo1 og ty1. I motsetning til i S1-norsk, der distinksjonen mellom aksent 1 og aksent 2 er vel så tydelig i fokale AP-er som i ikke-fokale, forsvinner denne distinksjonen i disse informantenes fokale AP-er. Både indo1 og ty1 anvender stort sett melodien HLH i fokale AP-er, både de med aksent 1-ord og de med aksent 2-ord. Hos informanten ty1 kan vi også identifisere to andre fokuseringsstrategier. Den ene er deaksentuering av alt post-fokalt materiale, slik at AP-en med det fremhevede ordet er setningas siste AP. Figur 11 viser utdrag fra f0-kurvene til setningene med snevert fokus med aksent 2-ordet *gleder* og aksent 1-ordet *helga*. Vi ser at begge ordene er markert med en høy tone i første stavelse og at det tilsynelatende ikke er noen grensetoner før setningas slutt. Sammenlikne med figur 5 over, som viser setninga med *gleder* som lest av en førstespråkstaler, som har en liknende melodi.

Figur 11: Utdrag fra intonasjon hos ty1: «Nei, jeg gleder meg til fredag!» og «Nei, men i helga kan jeg være med!»

Den andre fokuseringsstrategien, som informanten ty1 bruker konsekvent, er å sette inn en ekstra høy grensetone i slutten av setninga. Denne strategien skiller seg fra S1-strategien, der den ekstra høye tonen inntrer i slutten av den fokale AP-en og etterfølgende AP-er mister sin høye grensetone. Figur 12 viser utdrag fra f0-kurvene i begge setningene med ordet *mye*, både den med vidt fokus (til venstre) og den med snevert fokus (til høyre). Sammenlikne plasseringen av den ekstra høye grensetonen i setninga med snevert fokus med figur 3 over, som viser den samme setninga lest inn av en førstespråkstaler.

Figur 12: Utdrag fra intonasjon hos ty1: «I dag har jeg mye å gjøre» og «Jo, jeg har mye å gjøre!»

Diskusjon

Hva er tilegnet?

Studiens tre mest erfarne talere skiller mellom to toneaksenter som er veldig like østnorsk aksent 1 og aksent 2, og de assosierer disse med

testordene i undersøkelsen med høy presisjon (sju av åtte ord). Det virker altså tydelig at disse har tilegnet seg leksikalske toneaksenter i noen grad. De resterende åtte deltakerne (alle som hadde lært norsk i kun tre måneder) bruker en og samme melodi for alle AP-ene som testordene introduserer. Det er altså ikke noen tegn til tilegnelse av leksikalsk toneaksent hos disse, men det er tydelig at alle har én tonal strategi for å markere innholdsord. Hos seks av disse åtte er AP-melodien LH, og hos de to resterende er den HLH. Vi har ikke nok data til å avgjøre om disse forholdene skyldes tilegnelse av henholdsvis aksent 1 og aksent 2, om de skyldes transfer av prosodiske trekk i førstespråket eller andre språk, eller om de skyldes generelle strategier i andrespråklæring. Vi kan imidlertid merke oss at ingen av deltakerne bruker AP-melodier som er fullstendig ukjente i østnorsk; for eksempel finner vi ingen tilfeller av en lav tone som grensetone i slutten av ikke-fokale AP-er (unntatt ytringsfinalt i noen tilfeller, som også forekommer i S1-norsk, se for eksempel figur 3 og 4 over). Dessuten er det tilsynelatende en preferanse for aksent 1-melodien, som passer bedre med en tilegnelsesforklaring enn en transferforklaring. Det er to grunner til det: For det første er det å markere trykksterke stavelser med en lav tone tverrspråklig svært uvanlig. Derfor er det usannsynlig at talerne har overført det mønsteret fra andre språk de kan.¹¹ Det er også mulig at aksent 1-melodiens sjeldenhet gjør den mer salient for innlærere og dermed lettere å oppfatte som en typisk norsk prosodisk markør (se McCarthy & de Leeuw, 2022, s. 12, som lufter samme forklaring på mønstre i flerspråklig interaksjon mellom engelsk og sylhetti-varianten av bengali). For det andre er det også sannsynlig at aksent 1 er den toneaksenten deltakerne har hørt oftest i undervisningssammenheng: Enstavesord har nesten alltid aksent 1 når de uttales med trykk, og klasserommet er en arena der alle ord – også funksjonsord som typisk har én stavelse – oftere uttales med trykk enn ellers, enten fordi de uttales i isolasjon, eller fordi talen er langsommere og tydeligere. Tilegnelse av aksent 1-melodien som prosodisk markør kan trolig undersøkes nærmere ved å sammenlikne en større mengde data

¹¹ Jeg har ikke foretatt noen grundigere sammenlikning av intonasjonen i informanternes førstespråk, men i Juns (2014) prosodiske typologi oppgis de vanligste toneaksentene i både tysk, engelsk og nederlandsk å innebære en H i trykkstavelen. I denne studien anvender én av to engelsktalende, to av tre tysktalende og den ene nederlandsktalende melodien LH, med lav tone i begynnelsen av testordene.

fra S2-talere av østnorsk med S2-talere i områder av Norge der aksent 1 realiseres som HL (nord- og vestnorske dialekter).

Det ser altså ut til at flertallet av deltakerne i undersøkelsen har tilegnet seg østnorske toneaksenter: noen kun toneaksenter som prosodiske markører, men noen også leksikalske toneaksenter. Derimot anvender *ingen* av studiens deltakere korrekte østnorske tonale strategier for å markere fokus. Alle de som utviser noen form for tonal fokuseringsstrategi, gjør det ved å endre toneaksenten som er assosiert med trykkstavelsen. Dette er nok også grunnen til at distinksjonen mellom aksent 1 og 2, som ligger i nettopp trykkstavelsen, forsvinner i setningene med snevert fokus. Det er lite i den inputen de har fått av S1-norsk som kunne bidratt til tilegnelse av en distinksjon mellom aksent 1 og aksent 2 ved hjelp av spesielle fokus-toneaksenter på trykkstavelsen, nettopp fordi noe slikt ikke, eller bare marginalt, forekommer i østnorsk.¹²

Implikasjoner for undervisning

Som nevnt innledningsvis anses intonasjon i et andrespråk som vanskelig å mestre, og som Hognestad (2017, s. 64) formulerer det, er den «pessimismen» man finner blant norsklærere, knyttet til de leksikalske toneaksentene. Jeg vil påstå at den inneværende studien bidrar med et glimt av optimisme. Vi ser at det er mulig for begynnerstudenter å tilegne seg leksikalske toneaksenter. Det er riktignok kun de med mest erfaring med norsk som utviser tegn på tilegnelse i denne studien, men én av disse hadde lært språket i kun fire måneder. Etter min mening er det vel så interessant å observere at samtlige deltakere i undersøkelsen – også de uten leksikalske toneaksenter – har en konsekvent strategi for å markere AP-er, og at ingen av dem anvender toneaksenter som ikke likner på noen av dem som finnes i østnorsk.

For å svare på spørsmålet om hvilke konsekvenser dette har for undervisning, må vi stille spørsmålet om hvordan toneaksenter tilegnes.

¹² Ifølge Hognestad (2012, s. 124–125) kan den høye tonen i fokuserte aksent 1-AP-er i østnorsk i «enkeltilfeller» flytte fra slutten av AP-en til trykkstavelsen i det fremhevede ordet. I så fall innebærer disse tilfellene faktisk en distinksjon mellom aksent 1 og 2 ved hjelp av spesiell «fokus-toneaksent». Så vidt jeg vet, er ikke dette nevnt noe annet sted i litteraturen (og det er ingen konkrete eksempler fra østnorsk i Hognestad), og jeg antar at det er en sjeldenhet som ikke har implikasjoner for tilegnelsen. Men jeg erkjenner at det kan finnes mindre dokumenterte og forståtte forhold i østnorsk intonasjon, blant andre det nevnte, som kan virke inn på hvordan S2-talere tilegner seg intonasjonsmønstre.

Dette vet vi imidlertid lite om. Mennen, Chen og Karlsson (2010) undersøkte intonasjonen hos andrespråkstalere av engelsk med punjabi og italiensk som førstespråk over tid, og de fant at noe av det som endrer seg lite, er inventaret av ulike toneaksenter (som var mindre enn hos førstespråkstalere) og overbruk av toneaksenten H*L, som innebærer en høy tone i trykkstavelsen etterfulgt av et fall. Som nevnt tidligere i denne artikkelen, fungerer imidlertid toneaksentene ganske annerledes i engelsk, så det er ikke klart om disse observasjonene kan lære oss noe om tilegnelse av toneaksenter i norsk. Så vidt jeg vet, finner vi det mest konkrete forslaget om hvordan utviklingen i andrespråksintonasjon i norsk finner sted, og hvordan man kan ta hensyn til den i undervisningen, i Hognestad (2017), som også er omtalt over. Han foreslår at talerne først lærer seg én av toneaksentene (spesifikt aksent 1, som er HL i de dialektene han tar utgangspunkt i) som en grunnleggende postleksikalsk prosodisk markør, og at den andre toneaksenten kan «... lure seg inn i talen via frekvente leksikalske elementer med korrekt melodiføring» (s. 82). Intonasjonen hos deltakerne i den inneværende undersøkelsen ser ut til å passe med dette mønsteret, i det minste delvis. De som ikke har leksikalske toneaksenter, bruker én toneaksent som prosodisk markør, og denne er oftest aksent 1-liknende. Om språklæreren kan bidra til at korrekt intonasjon av leksikalske elementer «lurer seg inn i talen», er et spørsmål som er verdt å utforske. Innledningsvis oppga jeg Strandskogen (1979) som et gammelt og hederlig unntak til regelen om at lærebøker i norsk for innlærere ikke tar opp leksikalske toneaksenter. I tillegg til et utvalg øvingsoppgaver inneholder denne en ganske grundig oversikt over hvilke ord som har hvilken toneaksent. Noen av reglene som presenteres der (for ikke å snakke om i framstillinger som ikke er rettet mot innlærere, for eksempel Kristoffersen, 2000), er trolig for snevre eller kompliserte til å kunne brukes i undervisningen, i det minste på begynnernivå, men det finnes noen enkle generaliseringer som dekker store deler av vokabularet. Et par illustrerende eksempler er at enstavelsesord nesten alltid har aksent 1, og at uavledede svake verb normalt har aksent 2 i alle former.¹³ Det er ikke utenkelig at slike regler kan presenteres og øves på i sammenheng med grammatikk- og vokabularundervisning.

¹³ Enstavelsesord kan bare inngå i minimale aksentpar når det følger en trykklett stavelse etter. Sammenlikne «*sett det*» (aksent 1) med «*sette*» (aksent 2). Men enstavelsesord uten etterfølgende trykklett stavelse uttales også med aksent 1-melodien LH.

Til sist skal det nevnes at de resultatene i denne studien som angår fokuseringsstrategier, viser at eventuell undervisning i leksikalske toneaksenter ikke bør begrenses til ord i «nøytrale» kontekster, men også omfatte ulike setningstyper. Studiens mest suksessrike informanter har plukket opp aksent 1 og aksent 2, men de har tilsynelatende ikke fått med seg at disse toneaksentene danner grunnlaget for intonasjonen i de aller fleste norske setninger – også de som har en spesiell setningsintonasjon, her illustrert med setninger med snevert fokus.

Intonation in early L2 Norwegian

This study investigates two features of the intonation in a group of L2 speakers of East Norwegian who attend a beginner's language course. One of the features is the melody of the accent phrase, particularly whether the speakers have acquired lexical tonal accents (lexically specified pitch accents). The other is the interaction of lexical tonal accents with post-lexical intonational features, specifically intonational narrow focus. I find that three out of eleven informants distinguish between East Norwegian tonal accent 1 and 2, the remaining eight consistently realizing all APs with the same melody, most often one that looks like accent 1. However, in the narrow focus contexts, none of the informants distinguishes between the lexical tonal accents. Furthermore, none of them employs an intonational focus marking similar to that found with native speakers. I suggest that it is worth exploring teaching tonal accents more explicitly but that in doing so, various sentence types should be included in order to show the interaction of lexical tonal accents with other intonational features.

Keywords: intonation, tonal accents, pitch accents, second language learning

Referanser

Boersma, P. & Weenink, D. (2022). Praat: doing phonetics by computer [Dataprogram]. Versjon 6.2.13, hentet 18. mai 2022 fra <http://www.praat.org/>

- Endresen, R. T. (2000). Språklydlære: fonetikk og fonologi. I R. T. Endresen, H. G. Simonsen & A. Sveen (Red.), *Innføring i lingvistikk* (s. 207–306). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fretheim, T. & Nilsen, R. A. (1991). In defense of [±foc]. I Y. No & M. Libucha (Red.), *Escol'90. Proceedings of the 7th Eastern Conference on Linguistics* (s. 102–111). Columbus: The Ohio State University.
- Harnæs, L. A. (2008). Uttale og uttaleopplæring i norsk som andrespråk. I E. Selj & E. Ryen (Red.), *Med språklige minoriteter i klassen. Språklige og faglige utfordringer* (s. 177–194). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Harnæs, L. A. (2017). Ordtoner i det norske talespråket til utenlandske studenter med tysk som førstespråk: En akustisk studie og et didaktisk perspektiv. *Nordand*, 12 (2), 157–191.
- Hognestad, J. K. (2012). *Tonelagsvariasjon i norsk. Synkrone og diakrone aspekter, med særlig fokus på vestnorsk*. Ph.d.-avhandling. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Hognestad, J. K. (2017). Prosodiske strategier i norsk som andrespråk. *NOA – Norsk som andrespråk*, 33 (1), 63–84.
- Johnsen, S. S. (2019). Does secondary stress exist in Norwegian? [Konferanserapport]. *Phonology in the Nordic Countries (FiNO)*, 22. februar 2019. University of Edinburgh. Tilgjengelig fra: https://sverres-tausland.github.io/talk_files/2019/february/fino/stausland.johnsen.february.2019.fino.pdf
- Jun, S. A. (2014). Prosodic typology: by prominence type, word prosody, and macro-rhythm. I S. A. Jun (Red.), *Prosodic Typology II: The phonology of intonation and phrasing* (s. 520–539). Oxford: Oxford University Press.
- Jun, S. A. & Fletcher, J. (2014). Methodology of studying intonation: from data collection to data analysis. I S. A. Jun (Red.), *Prosodic Typology II: The phonology of intonation and phrasing* (s. 493–519). Oxford: Oxford University Press.
- Knudsen, C. S. & Husby, O. (2020). *Uttaleundervisning. Fra teoretisk innsikt til praktisk anvendelse i klasserommet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kristoffersen, G. (2000). *The phonology of Norwegian*. Oxford: Oxford University Press.
- Ladd, D. R. (2008). *Intonational phonology* (2. utg.). Cambridge: Cambridge University Press.

- McCarthy, K. M. & de Leeuw, E. (2022). Prosodic patterns in Sylheti-English bilinguals. *Studies in Second Language Acquisition*, 44 (2), 562–579.
- Mennen, I. (2015). Beyond segments: Towards a L2 intonation learning theory. I E. Delais-Roussarie, M. Avanzi & S. Herment (Red.), *Prosody and language in contact: L2 acquisition, attrition and languages in multilingual situations* (s. 171–188). New York: Springer.
- Mennen, I., Chen, A. & Karlsson, F. (2010). Characterising the internal structure of learning intonation and its development over time. I K. Dziubalska-Kołaczyk, M. Wrembel & M. Kul (Red.), *Proceedings of the 6th International Symposium on the Acquisition of Second Language Speech, New Sounds 2010*, s. 319–324.
- Rasier, L. & Hiligsmann, P. (2007). Prosodic transfer from L1 to L2. Theoretical and methodological issues. *Nouveaux cahiers de linguistique française*, 28, 41–66.
- Skarbø, Kristian (2002). Tonelag i norsk. Tilgjengelig fra https://www.hf.ntnu.no/ipa/no/tema_008.html
- Steien, G. B. (2014). Andrespråkstoner gjennom førstespråksprosodi. *Nordand. Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 9 (2), 9–30.
- Steien, G. B. & van Dommelen, W. A. (2018). The production of Norwegian tones by multilingual non-native speakers. *International Journal of Bilingualism*, 22 (3), 316–329.
- Steien, G. & Hansen, P. (2015). Target-like distribution of Norwegian lexical pitch accents in spontaneous speech produced by S2 speakers. [Konferanserapport]. *Proceedings of the International Congress of Phonetic Sciences*.
- Strandskogen, Å. B. (1979). *Norsk fonetikk for utlendinger*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.